

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sefer Qiryah ne'emanah

kolel Nevi'im u-khetuvim

Sefer Yesha'yah

Shelomoh ben Yitshaq

Fyorda, 5567 [1806/1807]

מט

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9839

ישעיה כג מד

לא הרויתני אך העבדתני בחטאותיה הוגעתני בעונותיה: (כה) אנכי
אנכי הוא מוחה פשעיה למעני וחטאותיה לא אזכר: (כו) הוֹכֵרֵי
גִשְׁפֹּטָה יַחַד סֵפֶר אֶתָּה לְמַעַן תִּצְדָּק: (כז) אָבִיָּה הָרֵאשׁוֹן הַשָּׁמַי
וּמְלִיצִיָּה פִשְׁעוּ בִי: (כח) וְאַחֲלַל שְׂרֵי קִדְשׁ וְאַתָּנָה לַחֲרָם - עֲשֵׂה
וְיִשְׂרָאֵל לַגְּדוּפִים:

מד (א) ועתה שמע יעקב עבדי וישראל בחרתי בו: (ב) פֶּן
אֶכְרֶה יְהוָה עֵשֶׂה וְיִצְרֶה מִבְּטֵן יְעֹזֶרְךָ אֶל-הִירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל
בַּחֲרָתִי בּוֹ: (ג) בִּי אֶצְקֵם מִים עַל-צָמָא וְנֹזְלִים עַל-יַבְשָׁה אֶעֱשֶׂה
רוּחִי

ר ש י

להיות שמש לעובדי פסילים כמו שראה יחזקאל והנה רוח סערה באה מן הים
שהיתה חזרת מרכבת השכינה מבבל שהלכה לכבוש את כל העול' תחת ידו
נבוכד נצר שלא יאמרו ניד אומה שפלה מוסר את בניו כדאית' בחגיגה: (כה) חֲנִכֵּי
חֲנִכֵּי • חֲנִי הוּא שְׂמֹחִיתִים מֵאִזּוּ וְחֲנִי מוּחָה אֹתָם גַּם עֵתָּה: לְמַעַן יִשְׂרָאֵל
בְּזִכְרוֹתֶיךָ וְלֹא בְּזִדְקַת חֲבוּתֶיךָ: (כו) הַזְכִּירְתִּי • כָּל תְּגִמּוֹל שֵׁשׁ לָךְ וְלֹא תִּזְכָּר
עָלַי: נִשְׁפָּטָה יַחַד • נִבְּא לְמִשְׁפָּט: (כז) חֲנִיךְ הִרְאִשׁוֹן חֲטָא • בְּאֹמְרוֹתֶיךָ
חֲדַע (רַחֲשִׁית ט"ו) וּמְלִיצִיךָ פִשְׁעוּ בִי אֵינְךָ לָךְ כָּכָל מְלִיצִים שֶׁאֵתָּה סוּמְךָ עַל אֲמֵת
שֶׁלָּא מִנְחָתִי בּוֹ פִשַׁע יִנְחַק אֶתְּךָ שֶׁנֶּחֱי: (כח) וְאַחֲלַל שְׂרֵי קִדְשׁ
בְּשָׁבִיל עֲוֹנוֹתֵיכֶם:

מד (א) ועתה שמע • לשוב להורתי יעקב עבדי: (ג) כִּי חֲנִיךָ
עַל נִמְחָא • כִּמוֹ שֶׁחֲנִי יוֹנֵק מֵיִם עַל נִמְחָא כֵּן חֲנִיךָ רוּחִי עַל זִרְעֵךָ
(ד) וְנִמְחָו

מבלל יופי

בסם שהיא כדמות קנה הנקרא קני' לא בלע"ז: (כו) וּמְלִיצִיךָ , עֵינֵיךָ תוֹסֵף הַדְּבָר וְהַשְׁמָע
וּבְפִירוֹשׁ שְׂרִיךְ וְגִדּוּלִיךָ , וְכֵן כְּמִלְצֵי שְׂרֵי בָבֶל כִּי הֵעֲנִין אֶתְּךָ כִּמוֹ אֵת מִסְפַּר מִשְׁקֵל הַכֶּסֶף
(כח) וְאַחֲלַל , הוֹ' פְּתִיחָה כִּי אֵינְךָ הֵעֲנִין עֲבַר אֵלָּא פִירוֹשׁוֹ בְּכָל דּוֹר וְדוֹר , וּפִירוֹשׁוֹ
לְהַרְגֵּי כִּמוֹ וְאֵת כָּל הַנְּשָׂמָה הַמֵּרִים: לַגְּדוּפִים , הַמִּרְפָּה וְהַגְּדוּף אִתִּים הַשָּׁמַי
זֶה בְּעֹנֵתֶם אֲנִי אֵינִי מַכֶּלָּה אֹתָם מִכָּל וְכָל:

מד (ב) וישרון , ידוע שהוא ישראל ונקרא כן לפי שהוא ישר בין העמים: (ג) עַל יִבְשָׁה
ר"ל אֶרֶץ יַבְשָׁה וְנִמְחָה כִּי כָּל הָאָרֶץ נִקְרָאת יַבְשָׁה עַל דֶּרֶךְ כָּלָּל כִּמוֹ שֶׁאֵתְּךָ וְיִקְרָא אֶת
לִיבָה אֶרֶץ , אֲבָל זֶה , פִּרְט לְמַקּוֹם הַנִּמְחָא וְהֵינֵךְ מִן הָאָרֶץ: (ד) בְּבִין חֲצִיר , כִּכְנֹס
בִּי שֶׁהַשָּׁמַי לְחֹסֶפֶת בִּי אֹזֵר כִּי יִסְפִּיק זֹלָתָה כְּבִית בְּחֹךְ: חֲצִיר , עֵינֵינוּ כִּמוֹ עֵשֶׂב , וְכִי
יִנְחָא יִשְׂרָאֵל כְּטוֹבָה כְּאֵלּוּ הֵיוּ נֹזְרָעִים בֵּין חֲצִיר , וְהַמְשִׁילֵם לְחֲצִיר לְמַהֲיָרוֹת כְּמִישְׁתוֹ וְלֹא לְשִׁיב
וְלִקְיוֹמוֹ , וְכִי יוֹנֵה פִירוֹשׁוֹ כִּמוֹ חֲזַר: (ה) יִכְתוּב יְדוֹ , הַיּוֹד אֶתְּכֶם בְּלִשָּׁן נִקְבָּה כִּמוֹ
וְשִׁמְעִים לְשָׁן זָכַר וְכֵן זֶה , וְשֶׁ אֹמְרִים כִּי יְדוֹ מִקַּר שִׁי' הַשִּׁירוֹת וּפִירוֹשׁוֹ יִכְתוּב בִּידוֹ לֵה' וְ

תרגום אשכנזי

קסב

אכער אך ! וואָהל בעשווערטען מיך דיינע זינדען , בעלעסטיגטעסט דוא מיך מיט
מיססעטהאַטען זעהר . (כה) דאָך טילגע איך , איך זעלבסט , אום מיינעט
ויללען , דיינע איבעלטהאַטען , דענקע דיינער זינדען נון ניכט מעהר .
(כו) אַ רופ'ס צוריק אינס געדעכטניס , וויר וואָללען רעכטען ; זאָג' אַן ! וויא
ויללסט דויה רעכטפֿערטיגען דין ? — (כו) פֿירוואָהר ! דיינ ערסטער אַהן
פֿעהלטע שאָן , דיא פֿערטרעטער זעלבסט זינדיגטען ווידער מיך . (כח) דאָרום
ענטווייהטע איך דיינע הייליגען פֿירסטען , גאַב יעקב דעם באַננע , ישראל דער
בעשימפֿונג פֿרייס . —

מר (א) אַכער נון הערע , יעקב , מיין קנעכט ! ישראל , דוא , דען איך
ערקאַהרען ! (ב) זאָ שפּריכט דער עוויגע , דער דין ערשאַפֿען , פֿאַן
דער געבורט אַן געבילדעט , אונד שטעטס דיר העלפֿען ווירד : זיין פֿורכטלאָז ,
יעקב , מיין קנעכט ! ישורון , דוא , דען איך ערקאַהרען ! (ג) זאָ וויא איך
וואַסער שיטטע אויף דורשטיג לאַנד , זאָ וויא שטרעמע ריזעלן אויף דיררעם
באָדען

ב א ו ר

וחלב וכו' . זכתי חטאת לא הרויחני בהם , והנה הוא חסר ביות , כמו (שמות ל"א י"ז)
שאת ימים . (ראב"ע) . הרויחני . על דרך משל . (רד"ק) . והמתרגם הכשדי החזיק את
ההגמה , כדרכו תמיד , ואמר : ותרגם כספי קודשך לא דהינתא על מדנאי . אך העברתני
וגו' . והנה הדבר הזה להפך , כי אני לא העבדתך , ואתה העבדתני , והטעם , שהייתי
סיבל כענד סיבל טראו , וכן אמר (למעלה מזה א' י"ד) היו עלי לטורח כלאתי נשוא ,
כי החטאים והעוונות היו עלי למשא כנד , וזה על דרך משל , ואני סבלתי משאכס , כענד ,
אזין לי יכולת , להקל טראו , והיה מדרך המשפט , שאכלה אתכס כרנע , על רוב חטאתיכס ,
אך סבלתי , ולא כליתי אתכס , וזה למעני , כי לא למענכס , ועל חטאתיכס אני נפרע
מעט מעט מכס . (רד"ק) . (כה) אנכי אנכי . הכפל , לחזק הענין . הוא מוחה וכו' .
הנה למעני , שלא יחולל שמי , אמחה פשעך . (ן' עזרא) . (כו) הזכירני וגו' . ואם
תאמר , שאני סכחתי דבר מה , שאם לזכותך , הזכירני אתה , ואז נשפטה יחד , עם מי
הנדק , וספר אתה טענותך , למען תנדק , רונה לאמר , שאפילו תספר אתה , אם
תספר האמת , לא תנדק . (מדברי רד"ק) . זמתורגם כפי הענין . (המבאר בהפטרות) .
(כו) אביך הראשון חטא . הוא אדם הראשון , כי האדם מוטנע בחטא , כי יצר לב האדם
רע מנעוריו . (רד"ק) . ומליציד פשעו בו . אין לך בכל המליציס , שאתה סומך על זכותס ,
שלא מנחתי בו פשע . (מדברי רש"י) . ולכן אם אני מוטה את פשעך , אין זה כי אם
למעני . (המבאר בהפטרות) . (כח) ואחלל שרי קדש . הם הכהנים , וכן כתוב
(ד"ה א' כ"ד) כי היו שרי קודש . (ן' עזרא) . ואחנה וכו' . ועתה זאת הרעה עשיתי
לך , כעבור מעשיך . (הכ"ל) .

מר (א) ועתה שמע וגו' . אף על פי שאני מחלל אתכס , ומכה אתכס בעוונותיכס ,
עוד איטיב לכס טובה גדולה , ועתה שמע הכחמה הטובה , כי אתה ענדי בין שאר
האומות , ובך נסרתי מכלס , והענד הטוב , אף על פי שימטא לפעמים , לא יגרטהו אדוני ,
אלא מיסרו , ובאחרונה , אחר שניסר כמה פעמים , וישב הענד לעבוד את אדוני ,
בישרת לבב , ייטיב לו אדוני טובה רבה . (רד"ק) . (ב) ויוצרך מבטן . כמו שאמר
(נפרשה הקודמת פסוק כ"א) עם זוי צרתילי . (המבאר בהפטרות) . יעורך וכו' .
שיעורך , והוא אומר לך , אל תירא . (רד"ק) . וישורון . מנורת ישראל , והוא תואר השם ,
ואפס על משקלו . (ן' עזרא) . (ג) כי אצק וגו' . כמו שאנוק מיס על מקום כמא , כן
אנוק

תרגום אשכנזי

בארען : זא שיטטע איך מיינען גייסט אויף דיינע קינדער , דען ועעגען
דיינע נאָכקאָממען אויס . (ד) וויא יונגעס גראָו קאָממען זיא עמפאָר ,
וויידען אָן וואָסערבעכען (געדייהען זיא) . (ה) דיוער ווירד זאָגען :
געהער' דעם עוויגען אָן ; דיוער נענט זיך נאָך יעקב'ס נאָמען ; יעגער שרייבט
זיך דעם עוויגען צו , פֿיהרט ישראל'ס נאָמען גערן . (ו) זאָ שפּריכט דער עוויגע
ישראל'ס העררשער , זיין ערלעזער , דער גאָטטצבאָוח : איך בין דער ערשטע
דער לעצטע איך — אויסער מיר קיין גאָט ! (ז) אונד ווער אויט מיר גלייך ?
ער רעדע לויט , אונד זאָג' עס אָן ! ער לעגע עס דאָר , וואָס יע געשאָה , ווי
פֿעלקער איך ערשאַפֿען ; וואָס קינפֿטיג אויט , וואָס קאָממען זאָלל , מענען
זיא אַנצייגען דאָך ! (ח) איהר ! זייד אָהנע פֿורכט , אָהנע אַנגסט ! פֿאַרלעגעסט
מאָכטע איך קונד דיר , אונד לעהרטע עס — דעס זייד איהר צייגען — עס איז

ק"ן

ב א ו ר

אזיק רוח קדשי , או רוח ישעי , ונדגש נד"י אלק , למסרון הו"ד , וכמוהו (ירמיהו)
צטרס אהך כנטן . (הכ"ל) . מים וכו' , כמא דמתיבין מיה על ארע בית כחוב
ומתנדין על ינשתא : כן אמן רוח קדשי על בך , וברכתי על בני בך . (הכשר)
(ר) בבין חציר . ב"ת לבין המשמש היא לתוספת ביאור , כי מספיק היה , אם אחר
בין חציר = וכמוהו ב"ת בתוך . (רד"ק) . ואין הדמיון סיה לגמרי , כאשר יבין כל משכיל
שהוא תוך משוכה מאד מהוראת בין , ולכן אמר תוך מן חצירא , הטעם , וכמוהו בבין חציר
והעד , כערכים על יכלי מים . (המבאר בהפטרות) . והנה גם הכשרי הסכים לה
הוא , כי תרגם : ויתרבת נד-קיא , רכיכין ומפנקין כלכלבי עסב , וכן מתורגם אשכנזית
(ה) זה יאמר וכו' . כי הנשארים בישראל כלפי יהו קדושים , וכלם יקראו , שהם לה
זאם מורע יעקב , כמו שאמר (למעלה מזה ד' ג') והיה הנשאר בבין והנותר בירושלם
קדוש יאמר לו , וכן אמר (יואל ג' ה') והיה כל אשר יקרא בשם ה' ימלט וכו' . (רד"ק)
וזה יקראונו . להתפאר לעיני הגוים , שהוא מורע קדוש . (ג' עזרא) . יכתוב ירו לה
יאמר בפיו , ויכתוב כידו לה' , רוצה לאמר , כי הוא לה' , ויונתן תרגם יקרב קרבניה
ובאמר זה הוא , לפי שיבא מזה אחד ומזה אחד , כמו שכתוב (למעלה מזה כ"ו י"ג) והם
תליקטו לאחר אחד בני ישראל . (רד"ק) . ובשם ישראל יכנה . יכנה עצמו בשם ישראל
כי לא יזכיר שם עצמו , אלא יאמר , ישראל אני . (הכ"ל) . (ו) מלך ישראל וגואלו
כי כשיגאלנו , יהיה הוא מלך ישראל לכדו , שלא יהיו נרשית מלכי הגוים . (מדברי הכ"ל)
(ז) ומי כמוני וגו' . ומי שהוא אלהים כמוני , יקרא העובדות והעתידות , ויגידה וערבה
לי , מה שהיה . (הכ"ל) . משומי עם עולם . העם הראשון , ועם עולם בזמן שבנו
(ראב"ע) . ורש"י ז"ל אמר , עם עולם , כל נריות , ויתורגם לפי זה בל"א (ויש
וועלטבעוואָהנער איך ערשאַפֿען) . (החכם המבאר בהפטרות) . והנה רד"ק אמר
משומי עם עולם , כלומר , מנחמת העולם , והוא דעת רש"י ז"ל , אבל הכשרי תרגם :
משומי עמא דמן עלמא , והוא נוטה לדעת ראב"ע ז"ל . ואותיות . מלשון ואתה מרכבות קה
(דברים ל"ג ב') , כלומר הדברים העתידיים להיות . (המבאר בהפטרות) . יגידו לבו
תרגם יונתן כמו לנו , ויש לפה כמשמעו , ופירושו בעבורם , כלומר יגידו , כדי להבדיל עצם
(הכ"ל) . (ח) אל הפחדו וכו' . אמר לישראל , אל תפחדו מאלהים אחרים , ואל תידא
מהם , וכן אמר ירמיהו (ס' יו"ד ה') אל תיראו מהם כי לא ירעו וגם היטיב אין איתם
(רד"ק) . ואל חררו . אין לו ריע , ופירושו לפי מקומו , וסד מן חצירא אמר שיערו ואל
חבא , בחילוף אותיו יו"א . (המבאר בהפטרות) . הלא מאז וגו' , הלא מאז שהשמעתך
והגדתי

ישעיה בוד

קסג

רוחי על זרעך וכרבתך ער צאצאך : (ד) וצמחו בבין חציר
בערבים על יבלימים : (ה) זה יאמר ליהוה אני וזה יקרא בשם
יעקב וזה יכתב ידו ליהוה ובשם ישראל יבנה : (ו) כה אמר
יהוה מלך ישראל וגאלו יהוה צבאות אני ראשון ואני אחרון
ומבלעדי אין אלהים : (ז) ומי כמוני יקרא ויגידה ויערבה לי משומי
עם עולם ואחיות ואשר תבאנה יגידו למו : (ח) אל תפחדו ואר
תרהו הלא מאז השמעתיה והגדתיה ואהם עדי היש אלוה מבלעדי

ואן

ר ש י

(ד) וצמחו בבין חציר • בתוך עשו על ידי גרים שיתוספו עליהם • בין חציר
הוא עשו שכל עליו והיתה נוח תנים חציר לבנות יענה (לעיל ד') : (ה) זה
יאמר לה' אני • אלו נדיקים גמורים : וזה יקרא בשם יעקב • אלו קטנים בני
רשעים • וזה יכתוב ידו לה' אלו בעלי תשובה : ובשם ישראל יבנה • או הגרים
כך שנויים באבות דרבי נתן : (ז) ומי כמוני יקרא ומי יקרא שהוא כמוני
ויגיד ויערוך לי את כל מה שהיה משומי עם עולם ועד עתה : עם עולם •
כל בריות : ואותיות דברי מופת : ואשר תבאנה • ואת העתידו לבא יגידו
כמו שאני עושה עתה שעדיין לא חרצ הבית ולא גליהם ולא נולד כורש ואני מבשר
אתכם עליו : (ח) ואל תרהו • אין לו דמיון ופתרונו לפי הענין כמו אל
תחתו מלהודיע את שמי לבין האומות : הלא מאז השמעתך • מהר סיני והגדת
לכם שם שאין אלוה מבלעדי : ואהם עדי • שפתחתי לכם שבעה רקיעים
והראיתי אתכם שאין אחר ואהם עדי בדבר הזה שאין אלוה מבלעדי : ואין
צוד כל ידעתי • תי ולית דתקיף חילקי דמן קדמי מהיכב ליה תקיף • כל ידעתי
לסון וחדעך בשם (שמות לג) אני ידעתך במדבר ידע לכתך (הושעי"ג) :

(ט) ועדיהם

מכלל יופי

פרש בשם כתב : יבנה , ענינו כמות והעלם השם דרך כבוד , ופירושו יבנה שנו כי לא
יאמר שם עמנו אלא יאמר ישראל אני , וכן אמרו רבותינו ז"ל לשמות הקב"ה שהם שמות התאר
בכל הכנויים חייב : (ז) ויערבה , בש"א העי"ן ענין סדר : למו , תרגם יונתן כמו לנו
וה' לפרטו כמשמעו ופירושו : בעבורם כלומר יגידו כדי לכתב עמם , והוא יגידה ויערבה
על ההוה שערב מברית העולם עד הנה : (ח) ואל תרהו , ענינו לפי מקומו אל תפחדו
יונתן תרגם ולא תתברון כמו לא תחת : (י) מי יכר אל , בא מלרע שלא כמנהג : (יב) חרש
בדל , תאר סמוך לפיכך הרי"ש פתוסה וכן חרש ענין כי הוא מן הדגושים ולולי הרי"ש היה
דעם לכן לא תשתנה תנועתו בכתיבתו : מעעד , הוא הקרדוס שקורין לו דישטרל בלע"ז או
הכלי שקורין לו איי"ש בלע"ז והמכרת לשני הפנים בדברי רבותינו ז"ל תמצאו בשם עבר
ופירושו יעשה המעמד והמקנות : ובמקבות , שם הכלי שפוסלים בו האננים וקונים אותם
בו והוא הפטיש שראשו האחד קד לנקוב ולפסול בו ובראשו האחד מכיס בו והלמים בו במלאכת

הנהל

כב א

22 I

ישעיה מד

ואין צור בל-ידעתי : (ט) יצרי-פסל כלם הוה וחמודיהם ברו
יועירו ועדיהם המה נקוד עליו בל-יראו ובל-ידעו למען יבשו
(י) מי-יצר אל ופסל נסך לבלתי הועיל : (יא) הן כל-חבריו יבשו
וחרשים המה מאדם יתקבצו כלם יעמדו יפחדו יבשו יחר
(יב) חרש ברזל מעצד ופעל בפחם ובמקבורת יצרתו ויפיע
בזרוע כחו גם-רעב ואין פח לא-שטהמים ויעף : (יג) חרש עני
נטה קו יתארהו בשרר יעשרו במקצועות ובמחוגה יתארה
ויעשהו

ר ש י

(ט) ועדיהם המה • הפסילים הם עדים על בושת עובדיהם שהרי חנו ורוח
שאין לא רוחין ולא יודעין והיו עובדין להם : למען יבשו • העובדים להם
(י) נסך • לשון יציקה ומסכה והגו' נחיצה יסוד הנופל ממנו כגון עו' נסך
נסך ושל נגף : (יא) הן כל חבריו • של אותו יוצר ונוסך פסילים המתחבצו
אליו לעביר את יצירתו ונסכו יבשו : וחרשים המה • אותם יוצרים ומסכים
ומבני אדם הם קל וחומר ליצירתם שהיא הכל : (יב) חרש ברזל • חרש
ברזל • מעצד • הוא אחד מכלי הנפחי' : ופעל הפסל : בפחם • קרבו'ן בלתי
(שארבו'ן Charbon בל"א קוילן , וכן ל"ר בזבחים ב'ב' בל"א לשם אישים)
ובמקבות , מרטי"ל בלע"ז Martel (בל"א חייך האמער כמו בשופטים
כ"א וכן בשבת ק"ב ב' בל"א קורנס) : יצרהו • לשון ציור : ויפעלהו בזרועות
גם רעב וגומר • גם הוא היוצר חסר כח וחלש הוא שאם רעב אין בו כח או לא
לא שטה מים ויעף לחלחר קל וחומר שפעולתו חין זה תועלת לעזור : (יג) חרש
עני • ואם זה לעשותו של עץ וחרש ענים הוא כך דרכו : נטה קו • כדרך
הנגרים • ועל פי הקו יתארהו בשרר מיישר אותו במסור שקורין דחלחור'ה
בלע"ז Doloire (בל"א האבל , וכן נרדף להיות בירמי' י' ד' , וכן ל"ר בצרפת
ב"ז ב' בל"א פסל) : יתארהו • ייפאו : יעשהו במקצועות • ומחליקו ברהיטי
ואיזמל

מכלל יופי

הברזל והנחשח חולתם : יצרהו , אית'ן מהקל ושאריו יצר ופ"א הפועל נכלעת בדג"ש ומישה
יעשהו ויתדשהו : בזרוע כחו , הפוך בכח זרועו וכן מקום שם קבר : (יג) יתארהו
האל"ף בשו"א ופת"ח וענינו הצורה והמכונה והסימן , ובפירוש יגבלהו כלומר ישים נבול נסך
וכן ותאר הנבול : בשרר , הוא שוט מן הצנע שמסמן בו הנגר מה שרונה לפרות מן הת
והצנע הוא יקרא שרר והקו שאמר הוא השוט שנובע אותו בשרר ואמר שסמן אותו יתקנה
במקצועות : במקצועות , הכלי שמקלף בו החרש העץ ומחליקו נקרא כן ואמר מקצועות כל
דגים כי הם שני כלים לזאת המלאכה האחד קורין לו סימאכ"ט והאחד קורין לו פלאכ"ה , ותרגם
ואת הכית יקניע יקלף , כן תרגם יונתן באומליא ואלו הכלים עשויים כמו אומל : ובמחוגה

הרגום אשכנזי

קסד

קיון געטטליך וועזען אויסער מיר , קיווהארט , פֿאָן מיר דאָס ווערען . (ט) דיאָ
געזענשעפֿער זינד אַללע אויסעל , איהר פרעכטיגעס געבילדע אונזיצעס וועזען ; דאָן
בעצייגען זיאַ זעלבסט — זיאַ זעהן יאָ ניכט , פֿיהלען ניכט . אָ דאָס זיאַ דאָך
עררעטהעטען ! (י) דיאָ איינען גאָטט בילדען , איינען געזען פֿאַרמען וואָללען , דער
דאָך ניכט העלפען קאָן ! (יא) אָ דאָס אַללע זאָלע גענאָסען דעס זיך שעמטען ,
דיאָ מענשליכען קינסטלער אַלל' אויף איינען הויף פֿערוואַממעלט שטינדען , ער
שראַקען אונד בעשעמט זיאַ אַללעזאַמט ! — (יב) דאָרט ערגרייפֿט דער
אויזענשמיד דאָן ווערקצייג , אַרבייטעט עמוזיג מיט בלאַזעבערגען , בילדעט
העמערנד איהן — זיהע ! ער ווענדעט דעס אַרמעס גאַנצע קראַפֿט דאַראַן ,
ער ווירד הונגען , קראַפֿטלאָז ווערדען , קיין לאַבעטרונק איהן ערפֿרישען —
ער ערמאַטטעט ליבער . (יג) דיזער היר ציטמערט אין האַלץ , לעגט מעסשנור
אַן , צייכעט מיט רעטהעל , אַרבייטעט מיט האַבעלן מאַנכערלויא , פֿאַרמט מיט
צירקעל

ב א ו ר

והנתי העתידות לבא , ובאו , ואתם עדי , כי שלמתי לכם נביאי , ועמכם עשיתי ניסים
וכפלאות , ואתם יודעים , אם יש אלוה מבלעדי , כמו שאמר משה רבינו (דברים ד' ל"ד)
או הנסה אלהים לבא לקחת לו נוי מקרב נוי נמכות בלותות וגו' לעיניך , כמו שאמר הנס
ואתם עדי . (רד"ק) . ואין צורך וכו' . מבלעדי , כי לא ידעתי אחד , להיות מושל תחתי ,
מלאך ואלדך נס (שמות ל"ג י"ז) , ומלת מבלעדי מושכת אחרת צמה . (המבאר
בהפטרות) . (ט) יוצרי פסל כלם תהו . האומנים , שעושים ויוצרים הפסל , כלם תהו ,
כי מעשהיהם תהו . (רד"ק) . וחמודיהם בל יועילו . אף פסילי זה וכסף , העושים בהוד
והדר , וכחמדים למראה , לא יועילו ולא ינילו , כי הכל המה . ועדיהם המה . הפסילים
מעידים על עצמם , שלא יועילו . (המבאר בהפטרות) . למען יבושו . כל מי שיצר חלוני ,
כן נראה המשך הכתובים . (הכ"ל) . (י) ופסל נסך . כמו (שמות ל"ד) עגל מסכה .
(ז' עזרא) . וכן אמר הכשדי : וכלמא אחיך . (יא) חביריו . הם כהני הבעל , או
הזומנים , והוא הכסין , (ז' עזרא) . וחרשים המה מאדם . אינם מלאכים ושופים ,
העושים זה החל , אלא אומנים קבני אדם , שעושים אחר מלאכות , ועושים אותו אל , זה
דבר תימה . (רד"ק) . יתקבצו כלם . ויכלמו . (ז' עזרא) . (יב) חרש ברזל וכו' .
חרש של ברזל , ולכן הרי"ש פתומה , וכן חרש עץ דלהלן , וטעם מעבד שם כלי אחד מכלי
הנפחים , כן פירשו כל המפרשים , ולפי זה תחסר הפעולה בזה המאמר , ומתורגם בלשון
אשכנזי כפי הענין . (המבאר בהפטרות) . ופעל וגו' . ונפח נור בשימורין . (הכשדי) . וכן
מתורגם אשכנזית . בפחם ובמקבות וכו' . אותו החרש פעל נפחם , שניפח בו , לחמם
הברזל , שיעשה ממנו הכלי , ופעל במקבות , שיעשה אותו , שיטור בהם הפסל , זהו שאמר
ינכהו , ופעל במקבות , שינכהו בהם . (רד"ק) . ויפעלהו בורוע כחו . בכל כמו הוא
פועל בו , כי יקרה , שפעולתו שכר טיב , וענינו בורוע בכחו , ובי"ת בורוע משמעת במקום
שנים , או פירוש כמו הפיך כח זרועו , וכן (ישוקאל ל"ט) מקים שם קבר . (הכ"ל) .
גם רעב וגו' . כלומר , לא יקום לאכול , או לשמות , כי אם ירעב וינמא ויעף , מרוב
חסקי במלאכה . (המבאר בהפטרות) . (יג) נטה קו . המדה . (רד"ק) . יתארהו בשרד .
יגבלהו , כלומר , ישים גבול בעץ בשרד , והוא חוט הנכב , שמשמן בו הנגר מה שרובה לברות
מן העץ , וכן (יהושע ט"ו) ותאר הגבול , והנכב ההוא יקרא ארד , והקו שאמר , הוא החוט ,
שנוכח אותו בשרד . (הכ"ל) . יעשהו במקצועות . הם שמקלף בהם הנגר פני העץ ומחליקו ,
ותרגום ואת הנית יקניע (ויקרא י"ד) יקלף , ותרגם יונתן במקצועות באזמליא , וסלו
הכלים , כב ב 22 2

ים פר
יבשו
ריו יבשו
זו יחד
יפיעה
יש עשי
יהארה
דהו
חנו ויהו
ס להס
ד ע"ן
המחבר
ונוכחי
החש
ע"ן בלוי
אשים
ופטים
בזרועות
כחו ויהו
חזק
אלהוה
יברכות
ברכות
מל
ש ופיהו
תארהו
וגבול
ת פן הו
ו יתקו
ועות לו
ותנת
סחוגה

תרגום אשכנזי

צירקעל אב , בים דעם מאַנגעס בילד געשאַפֿען , געשניצט איזט דיא שניצ
 מענשענגעשטאַלט , דיא אים טעמפּעל ווילען זאָלל . (יד) דאַצו פֿעללט ער
 צעדערן , ניממט ער פֿיכט-אונד אייכענבוים , הייפֿט פֿאַרראַטה פֿאַן וואַלדעס-
 ביימען , פֿפּלאַנצט אויך וואָהל דיא עשע , דיא דער רעגען גראַס ערציהט ,
 (טו) כעשטיממט צור פֿייערונג פֿיר דען מענשען ; ער ניממט דאַפֿאַן , ויך דאַפֿאַן
 צו ווערמען , הייצט דאַמיט דען אָפֿען , בראָד צו באַקקען , אונד — בילדעט
 דאַרויס דען גאַטט , דען ער אַנבעטעט , שניצט אַיינען געצען דאַרויס , אונד
 קניעט דאַפֿאַר . (טז) זאָ פֿערצעהרט אַיינען טהייל דאַן פֿייער , בייא דעם אַנדערן
 דאַט ער פֿלויש געקאָכט , דען כראַטען צוגעריכטעט , ויך געוועטטיגעט , ויך
 ערווערטט , פֿראָה רופֿט ער : „אַך , אַך , בין ערווערטט , האַב' דיא גלוטה
 „גענאַסען ! “ (יז) אונד אויסדעם איבעררעכט איזט אַיין גאַטט געוואָרדען ,
 אַיין געצע , פֿאַר דעם קניעט ער נידער , בעטעט אָן , אונד פֿלעהעט : „אַך !
 „רעטטע

כ א ו ר

הכלים עשין כמו אומלים . (מדברי רד"ק) . ועל פי זה תרגם החכם המחרגם אשכנזי .
 ובמחוגה ותארהו . מחנה קונפאש (קאמפאס) בלע"ז , (צירקעל בל"א) , וביניעט
 הנורות ותואר הדברים המנויירים . (הנ"ל) . כהפארה ארם . יס אומרים נקבה , ויין
 צורך , רק הטעם כפול . (נ' עזרא) . לשבח בית . שיצנה לו , כלומר , שלא ימיש לשלם
 ממקומו . (המבאר בהפטרות) . (יד) לכרת לו עו' . הטעם , יס מי שיפסול אלהו
 מארזים , ויש מי שיקח תרזה . (ראב"ע) . ושינוי הלשון ליופי המליצה . (המבאר בהפטרות) .
 הרזה . איין מילני סרק , ופירשו בו , שהיא שקרין לו בערני סנא"כר . (רד"ק) .
 ויאמץ לו וכו' . כלומר , יקח לו סכום רב מעני יער , להיות לו תמיד , לעשות פסילים .
 (המבאר בהפטרות) . וכן מתורגם אשכנזי . אורן . שס איין , גס כן טוב למלאכה ,
 ובדברי רבותינו ז"ל : עני ארזים ארזים וברזשים . (רד"ק) ובתרגום רומי מנאיתי מלת
 (ארננס) , דומה ממש לשם העברי אורן והיא מורה על העץ , הנקרא (האגבובע)
 בל"א . וגם הכשדי קרא את העץ הזה בלשון אורנא , בשמו העברי . וגשם יגדל' ומטרח
 ירני . (הכשדי) . וכן מתורגם אשכנזי . והטעם , כמו שאמרו רבותינו ז"ל בזה הענין :
 עולם כמנהגו נוהג , ושמים , שקלקלו , עמידין ליתן את הדין . (המבאר בהפטרות) .
 והנה נ"ר הנביא בזה את הנבלי הנזים , העושים להם חלילים מעץ רקבן , וכן את המשר
 הכוזבי (האַראַציואוס) גשירי ההיחול (סאַטירען) , בשמו דברים כאלה גפי' חליל :
 „קדם הייתי גזע יבש , עץ לא הועיל , ויחשוב המרט מחשבות , אס כסא , אס פסל יעשני
 ובנתי נהייתי אלוה . “ (טו) והיה לאדם וגו' . זה האורן , אשר הכריתה , מסוג
 לבנר ולשריפה . (המבאר בהפטרות) . לבער וכו' . להדליק . והנה פירש , יס שיסוס
 צאש , ויש מי שיסיקני , כמו (תהלות ע"ס כ"א) ואש נשקה , כדמות ביעור . (נ' עזרא) .
 ויסגר . ידועה בארמית ובלשון קדר . (הנ"ל) . כמו . כמו לו , או כמשמעו , להס ,
 ופירוט לפסילים , אף על פי שלא זכר אלא אחד , רבים הם . (רד"ק) . והכשדי תרגם
 בלשון יחיד , וכן מתורגם אשכנזי . (טז) האח . מלה , יאמר אדם אותה , כאשר ימלא
 מעביו , וכמוהו (תהלות ל"ה כ"א) האח רחמה עיננו . (ראב"ע) . ראיתו אור .
 במלאפוס , לשון אש , ואינו לשון אור , כמו במול"ס , וטעם ראיתי אס כן אינו ראיה
 ממש , כי אס מענין וכל העם רואים את הקולות (שמות כ' ט"ו) , וכדמתורגם בל"א .
 (המבאר בהפטרות) . (יז) ושאריותו וכו' . ושאריתו לדחלא ענד , לכלמא , סניד ליה ,
 ואשתעבד ליה , ונעא מיניה , ואמר : „ אונני , ארי דקלתי את ! “ (הכשדי) .
 (יח) כי

ישעיה כוד

קסה

ויעשהו כתיבניה איש כתיבניה אדם לשבת בית : (יד) לכרת
לו ארזים ויבחר תרזה ואלון ויאמין לו בעציריער נטע ארז נון ועירא
וגשם יגדל : (טו) והיה לאדם לבער ויקח מהם ויהם אף ישוק
ואפה לחם אף יפעל אל וישתחו קמץ כזק עשורו פסל ויסגר
למו : (טז) חציו שרף כמוראש על חציו בשר יאכל ויצלה צלוי
וישבע אף יחם ויאמר האח חמותי ראיתי אור : (יז) וישאריהו
לאל עשה לפסלו יסגור לו יתיר וישתחו ויתפלל אליו ויאמר

הצילני

ר ש י

ואחזל • מוקצועות תירגום יונתן אחמלין : ובמחוגה יתארכו (יהושע ט"ו) •
לשין ותחר הגבול חס כל לעשות בו נזירים עגולים מסבב אותו במחוגה קונפ"ס
בלע"ז (עיין לעיל מ' כ"ב בד"ה חוג) : כתפארת חדם • כמו חים : (יד) תרזה
ואלון • מיני חילני סרק : ויחמץ לו בעני יער • עושה לו חזוקים בין לחזוק
בין לכוני במיני ענים החשונים זה מזה בנזירי חסן : נטע ארז כשמונה ייחור ונטע
סרחוי לכך נטעו לכך ונגשס מגדלו • אורן • נטעי נק פרננו"ן בלע"ז (כ"י רש"י
פלננו"ן , fiançon • כל"ח זחטן שטחנגע זחטן וויידן וסרד"ק כתב שנקרא
בערבי אלננוב"ר , שהוא כל"ח פכטע האלן) : (ט"ו) והיה לאדם לבער •
והיה אותו עץ מוקלתו לנרני חדם לבער : ויקח מן הענים ויחס גופו לנגדס :
חף יסיק • מהס תנור ואפה לחם : חף יפעל א • מן הנותר ולא ישיב א לבו •

חציו

מכלל יופי

סס הכלי שמתארין ומכונין בו העול קונפ"א ש בלע"ז : יחארהו , האל"ף בקמ"ץ חט"ף :
כתפארת חדם , לכנים בלכד קראו כן וכן תרגם יונתן כתפארת חדם כתוספתא דאמתא
למייחב כביתא כלומר כמו שהוא תפארת האשה שתשג בבית שלא תנא לחון כן הוא הפסל יושב
בבית וכמוהו ונפס חדם מן הנשים , והריק"ס פירשו כמשמעו והענין כפול וכן פירשו ויעשהו
כתבנית איש כתפארת חדם ולמה לשנת בית לא לנודך אחר כמו ויניסורו תחתיו ויעמוד מעקומו
לא יניס : (יד) תרזה , הוא מין חילן מילני סרק וסרדו תרז ופירשו בו שהוא שקורין לו
סנאכ"ר : נטע ארז , כל מלרע שלא כמנהג : ארז , שם חילן וכן בדברי רבותינו ז"ל
וענים היו מסודרים שם עני ארזים ארזים וברזים ויש מי שפירש אלננוב"ר : וגשם יגדל ,
כתרגומו ומטרא מרבי והוכרך לומר וגשם יגדל הכל אל"ף כל לומר שאף על פי שהוא נטע העץ
לשם עבודה וזה הגשם יגדל אותו והרי הגשם בשליחות השם יתברך וברנונו כל ואף על פי כן
עולם כמנהגו טוב כמו שאמרו רבותינו ז"ל בזה הענין הרי שגל סאה חטים חרעה דין הוא
שלא תבטח אל"ף עולם כמנהגו טוב ואע"פ שקלקלו עתידין ייתן את הדין : (טו) ויחם ,
הח"ת בקמ"ץ חט"ף כי הזקף ביר"ד , ובמכלל מפני שהמלה מלעיל שם המול"ס לקמ"ץ חט"ף
ואף על פי שהוא נזקף ובהפסק , ישוב לשו"ל כמו נרק ויהם : ואפה לחם , כמו וטחני
קמץ : לבו , כמו לו או כמשמעו להס ופירשו לפס"ל חף על פי שלא זכר אל"ף אחר רבים

הס

ישעיה כד

הצילני כי אלי אהרה : (יח) לא ידעו ולא יבינו כי טח מראות
עיניהם מהשפיל לבתם : (יט) ולא ישיב אל לבו ולא דעת ולא
חבונה לאמר הציו שרפתי כמו אש ואף אפיתי על החליו לחם
אצלה בשר ואכל ויתרו לתועבה אעשה לבור עין הסגור :
(כ) רעה אפר לב הותל הטהו ולא יציל את נפשו ולא יאמר
חלוא שקר בימיני : (כא) זכר אלה יעקב וישראל כי עבדי אהה
יצרהיה עבד לי אהה ישראל לא תנשני : (כב) מחיתי כעב פשעך

וכענן

ר ש י

הציו שרפתי כמו אש : (יט) ולא דעת ולא חבונה - בו לאמר זאת : לנול
עין - לרקנון עין : (כ) רעה אפר לב הותל הטכו - לבו אשר הותל הטכו
לעשות לו רעה של אפר - הדמות שנשרף חציו ונעשה אפר השוטף הזה הים
חומר שהוא לו לרועה ולמפרני דבר אחר רועה אפר לשון ריעות עובד עבודת
אלילים ומחבר ליו חת עבודת אלילים שהיא אפר : ולא יציל - הגתעה חת
נפשו לאמר הלא שקר בימיני ויפרד מעליו : (כא) לא תנשני - לא תהיה
שכוח מיראתי : (כב) מחיתי כעב פשעך - במגרים ובמזדנר גם עתה שונת

חני

מכלל יופי

הס : (טו) חציו , וכן על חציו וכן חציו שרף כמו אש רוצה לומר קצתו ולשון חני ומחנה
ומחנית חניו אלא חלק החלק מהכלל פעמים הוא חלק כחלק בזה חסו נרוכ ופעמים אש
בזה כמו חציו שרף כמו אש וכן עד בואר יסדה : האה , שמחה וכן האה האה ראתה עיניו :
חטותי , מלרע : (יח) כי טח , פועל יוצא כחציו והטח הוא הנביא השקר או הלב כמו
שומר לב הותל הטרו ושרשו טוח והוא נקוד פת"ס ומשפטו נקמ"ן : (יט) אפיתי על נחליו
לחם , על גס סוכו כי לא יקרא לחם עד שיאפה : לבול עין כמו יבול ומובא העין שהיא הענפים
יקרא יבול ופירושו לבול עין לענף עין וכן כי בול הרים יסאו לו ועקרו יבול : (כ) הותל , תאר
מפועל אף על פי שהוא תמוז והוקל כמו החל בי יהיה ראוי להדגש , ואפשר שהוא ענן
וטעמו לב הותל , אבל המדקדקים הסכימו עליו שהוא תאר עין שקר : (כב) שובה ,
מלרע : גאלחיד , עבר במקום עתיד : (כד) [סואתי , כן כתיב וקרי מאתי ויש בו דגש
שאמרו בבראשית דנה הכל מודים שלא נבראו מלאכים ביום ראשון שלא יהיו אומרים מיכל
היה מותח בדרושו של רקיע ונבריא אל נכסו והקדוש ברוך הוא ממדד באמצעיתו אלא חני ה'
עושה כל נטתה שמים לבדי רוקע הארץ מאתי מאתי כתיב מי היה שותף עמי בבריאתו של עולם
ל"ע] : (כה) אותות נדים , אותות הכוזבים והם הקוסמים ופירושו אותות האמים כמו שאמר
זמירות האמים אל תחתו , או פירושו אותות שעות היום כמו שאמר והיו לאותות : בדים ,
עין נדך מתים יחרישו שפירושו כוזב : יסבל , ענין טפשות והוא פועל יוצא : (כו) הושב ,
קמ"ן נרביע ונכסיון ש"ח נקמ"ן נלא הפסק ושרשו יסבו שמה שלא כוכר פעלו מהנוסף :
(כו) חרבי , הפ"א נקמ"ן חט"ף לתפארת והעין נקמ"ן רחב מפני העמדה ופירושו יג
כאמר שלא יסאר כל טוב בה אלא תמרנ על ידי כורש וכן ובהרותך אוביש דרך משל :
(כח) והיכל טוסד , הנה נמא היכל זכר ונקנה כי נמא היכל ה' לא יוסד :

תרגום אשכנזי

קסו

רעמטע מיך דאך , דוא ביסט יא מיין גאטט ! — (יח) וועלכע געפיהלע
לאזיגקייט ! וועלכער אונזן ! איבערטינכט איוט דאן אוינע , עם ויהט ניכטס ;
איבערטינכט דאן הערץ , בעגרייפט ניכטס . (יט) דא איוט ניכט נאכדענקען ,
ניכט פֿערנונפט , איבערלעגונג ניכט , דאס זיא זאנטען : „דיא העלפטע האב'
„איך יא פֿערבראנגט , אויף דעססען נלוטה האב' איך כראך געכאקקען , פֿלויש
„געבראטען , אונד פֿערצעהרט , אונד אויס דעס האלצעס רעסט זאלל זאלבעס
„גרייעל איך בילדען ? פֿאך איינעס קלאצצע אנבעטענד נידערקניען ? יי —

(כ) דיוער אשאנבעטער , זיין געטיישטעס הערץ האט איהן פֿערלענקט , אהנע
רעמטונג איוט דוא זעלע ; ניא ווירד ער זאנען : „האב' איך ניכט טריגליך
„זועזען אין מיינער רעכטען ? — (כא) א יעקב , וייא דויה דעססען איינע
געדענק ! ישראל , דער דוא מיין דיהנער ביסט ! איך בילדעטע דייך צום
דיהנער מיר , דייך , ישראל ! דוא דארפטט מיין ניכט פֿערגעססען .

(כב) איך מאכ' אויך שוויגדען דיינע מיססעטהאטען , וויא געוועלק , וויא געבעלע

דאמפף

ב א ו ד

(יח) כי טח מראות עיניהם . בא לשון יחיד על רבים . כמו (ויקרא י"ט ט') ואוכליו
עונו יא , ורבים ככה . וכן אמר הכשדי : ארי מטמטמן מלחמו עיניהן . (יט) לבול עין .
לעקף עין , וכן (איוב מ') כי בול הרים ישאו לו , ועיקרו יבול . (רד"ק) . וכן חרנס
הכשדי : ליבלי אעח . אבל רש"י ז"ל באר מלת בול מלשון כנגד יבולו (להין כ' ט') ענין רקב
ובליה . והכסף המתרגם אשכנזית תרגם כפי הכוונה בלבד . (כ) רועה אפר . זה שצובד
עבודה זרה , שגדף חניה , ונעשה אפר . (העגאר בהכערות) . לב וכו' . לביה שטא
אטעיה . (הכשדי) . וכן מתורגם אשכנזית . הוחל . חואר השם , על משקל ורגל מועדת
(משלי כ"ה י"ט) , כי שמות התיאר משתנים . (ן' עזרא) . הטהו . זאת המלה לגנאי בכל
המקרא , כי הוא נוטה מדרך הישרה , ומלת נהטות (למעלה מזה יו"ד נ') פירשתי .
(הג"ל) . (כא) זכר אלה יגו' . אס העמיס , עינדי פסילים , לא יצינו , אמה זכור
הדברים האלה , ונא תפוח לעינדי הפסילים . (רד"ק) . כי עברי אהה . הטעם . אחר
שיית עבדי , הודה פשעך הקדמונים , כי אני חסן , שתהיה לי עגד , ועם אמה , לבדך .
(ן' עזרא) . לא הנישני . לא תשכחני , וכן אמר הכשדי : לא תתנשי דמתי . ועל פיו
מתורגם אשכנזית . ומוצא המלה הזאת מלשון כשדים , ובה היא באה המיד בבנין
אחפעל , אהנשי , שהוא בנין נפעל בלשון עבר , והוא אחד מן הפעלים , הנכונים
על משקל פעול , והם פועלים לפי היראותיהם , כמו נקרב .

נגיש , ודומיהם , כי יש בהם נחיתה פועל ופעול כאחד , וכן בפעל שלפניו ,
הנא בבנין נפעל , וענינו פועל , ננחיה אחת מדומה השכחה , כאלו היא כח מיוחד
בנפש , והיא פועלת , והדברים הנשכחים הם פעילים , וננחיה אחרת הדברים המשכחים
השמה , על ידי תכונותיהם המסובגים , להשכיח אותם מלב האדם , הם פועלים , והשכחה
המסובגת היא פעולה בנד מה . וכן בלשון רומי בא ענין שכחה בפעל (דעפאנענס) ,
שהיא בא במשקל פעול , והוראתו פועל , ויהארו דרך משל (אבל וויסקאר) במשקל פעול ,
וענינו פועל , (איך פערגעססע) בל"א . וגם ענין זכירה מצאנו במשקל פעול עם הוראת
פועל , כמו זכור כי עפר אנחנו (תהלות ק"ג י"ד) , וראה גם נצחור הכסר' יואל
בר"ל ז"ל . (כב) מחיתי בעב . העוברת , ונחא השמש איננה . (ן' עזרא) .
וכענן חטאתיך . וכענן אעדי כל חטאך . (הכשדי) . שובה אלי . ומה שחטאת עד הנה ,
מחיתי . (רד"ק) . כי גאלהיך . עמה תגאלך מנלות בבל . (הג"ל) . (כג) רנו שמים

וגו'

תרגום אשכנזי

דאמפף דייע וינרען; קאם צוריק צו מיר, איך האבע דיר ערלענט.
 (כג) יויכעט, איהר היממעל! דער עוויגע האט'ס פאללבראכט; טעגט לייט
 איהר ערדענטיפען! פראהלאקסט, געבוירע! דוה וואלד מיט אללען דייע
 ביימען! דער עוויגע האט יעקב ערלענט, דער עוויגע איזט פעהערר ליכעט דוה
 ישראל. — (כד) זא שפריכט דער עוויגע, דיין ערלעזער, דער דיר פאדער
 געבורט אן בילדעטע: איך, דער עוויגע, פאללפיהרע אללעם, דעהגע אלליין דוה
 היממעל, ברייטע דען ערדכאלל אויס — וועד אויזט מיין געהילפע? —
 (כה) איך צערניכטע דער ליגענהאפטען ווייוואגער צייכען, מאכע צויברע
 טאלל; פיהרע דיא ווייווען איררע, פערוויירע איהרען פערשטאגד. (כו) איך
 דער ווינעס קנעכטעס ווארט בעשטעטיגעט, ווינער געוואנדטען ראטהשלוס פאלל
 פיהרט; דער צו ירושלים שפריכט: „ווערדע כעוואנהנט!“ „צו יהודה'ס שמערטען
 „ווערדעט געבויעט! איך ריכטע דיא טרייטער עמפאר!“ — (כז) איך שפרעכע
 צור טיפע: „פערזיגע! דייע שטרעמע טראקנע איך אויס!“ — (כח) געגע
כורש מיינען קעניג — ער פאללציהע מיינען וויללען, שפרעכע צו ירושלים:
 ווערדע געבויעט! „צום טעמפעל: „ווערדע געגרינדעט!“ —

מה (א) זא

ב א ו ר

ונו' על דרך משל, כאלו כל העולם ישמח, בנחלת ישראל מהגלות. (הכ"ל) כי עשה ה'
 ארי עבד ה' כורקן לעמיה. (הכשדי) ובישראל יהפאר. כי תפארת ה' יסיה
 בהויא עמו מהגלות, והעמים יפארוהו בזה, וכן אמר כורש (עזרא ח' ב'): כל ממלכת
 הארץ נתן לי ה'. (רד"ק) (כד) אנכיה עושה כל. אני עושה כל סכני, והעד, כי
 נטיתי שמים לכדי. (ן עזרא) רוקע הארץ מאתי. רוכה לאשור, כי אני ראשון לכל
 הנכראים, ונעת הנריחה לא היה אלא אני לכדי, ומחתי ומכתי היה הכל, ינבראשית כנה
 הכל מודים, שלא נכראו מלאכים ביום ראשון, שלא יהיו אומרים, מיכאל היה מתת בדרוש
 של רקיע, ונבראל בנטנו, והקדוש ברוך הוא ממדד באמנעו, אלא אני ה' עושה כל
 טעה שמים לכדי, רוקע הארץ מאתי, מי אחי כתיב, לומר: מי היה אומק עמי בנבראשית
 של עולם? (רד"ק) ועל פי הדברים האלה תרגמתי אשכנזית. (כה) מפר אותות בדים
 אני ה' אפיר את האותות, אשר נתנו בניאי השקר בארץ הכדים על נבואותם הטובות. ומת
 בדים היו ענין כחש וכזב, כמו (איוב י"א) בדיך מתים יחדיו, ודומיו, ונקראו סיון השון
 אשר נבבל קן, בעבור שקריהם ופחזותם, אשר נבאו על נבל, לאמור: „שום! שום!“
 וה' דבר עליה רעה וקוסמים ונו'. אלהים יהוה את קוסמי הכדים, ויערב את דעתם
 יהולל. ענין שנעין ושעות, כמו (קהלת ח' י"ז) הוללות ומכלות, ודומיו. משיב
 חכמים אדור. מתעה חכמים בדרכם, כאלו הם כסילים וזוערים בעם. ודעתם יסכל.
 ודעתהון מקלקל. (הכשדי) וכן תרגמתי בל"א. (כו) מקום וכו'. אני ה', הוקם סלם
 דבר עבדי הנביאים, אשר שלחתי, להנבא בשמי, האומר לירושלים: „סובי להיות נוסעת
 מישראל, אס קדוש!“ „ולערי יהודה: „סובנה להיות ערים ננות! אני אקים חרבותיך
 מעפר!“ „עברו ה' הוא ישעיהו, ומלאכיו אשר הנביאים, שנתנבאו על נכין בית אני.
 (רד"ק) ועצת מלאכיו ישלום. ומלך שלוחיהו משלים. (הכשדי) האומר ונו'.
 דאמר לירושלם תמותי. (הכ"ל) וחרבותיה חרבות כל עיר ועיר. (מדברי ה' עזרא).
 וכן תרגמתי. (כו) האומר לצולה ונו'. ככל נקראה מנולת מים, לפי שהיתה חוקק
 ונבירה על ידי מים רבים, מי הנער הגדול, נהר פרס, אשר סבב אותה, וה' אמר עליה,
 שיסרטו

ישעיה כד

קסז

וּכְעַנְן חֲטָאתֶיהָ שׁוֹבֵה אֵלַי כִּי גְאֻלְתֶּיהָ : (כג) רָנוּ שָׁמַיִם פִּרְעֵשָׁה
 יְהוָה הִרְיֵעוּ הַתְּהוֹמוֹת אֶרֶץ קִמְץ בּוֹק פָּצְחוּ הָרִים רָנָה יַעַר וְכָל-עֵץ
 בּוֹ כִּי-גָאֵל יְהוָה יַעֲקֹב וּבִישְׂרָאֵל יִתְפָּאֵר : (כד) כֹּה-אָמַר יְהוָה
 גְּאֻלְתֶּיהָ וַיִּצְרָף מִבְּמֶזְן אֲנָכִי יְהוָה עֲשֵׂה כָל נְטֵה שָׁמַיִם לְבִדֵי רַקַּע
 הָאָרֶץ מִיָּמָתִי מֵאִתִּי קְרִי : (כה) מִפֶּר אֵהוּת בְּדִים וְקִסְמִים יְהוֹלֵל
 מִשִּׁיב חֲכָמִים אַחֲזֹר וְדַעְתָּם יִסְכַּל : (כו) מִקִּים דְּבַר עֲבָדוֹ וְעֵצָה
 מִלְּאֲכָיו יִשְׁלִים הָאֵמֶר לִירוּשָׁלַם הַיּוֹשֵׁב
 הַבְּנִינָה וְהַרְבוּתֶיהָ אֲקוּמָם : (כז) הָאֵמֶר לְצוּלָה חֲרָבִי וּנְהַרְתִּיךְ
 אֲזוּבִישׁ : (כח) הָאֵמֶר לְכוֹרֶשׁ רַעִי וְכָל-חַפְצֵי יִשְׁלִים וְלֹא-אֵמֶר
 לִירוּשָׁלַם תִּבְנֶה וְהִכַּל תֹּסֵד :

מה (א) כה

ר ש י

אלי : (כג) פלחו • לשון פתחון פה : (כד) ויוצרך מבטן • מאז ויתרוצצו
 הצני' בקרבה (ראשי' כ"ה) הייתי נך לעזרה ובחרתיך : גטה שמים
 לבדי • מפר אותו' צדים לפי שאני נטיתי שמים לפיכך אני יכול להפך אותם :
 (כה) צדים הם החזים בכוכבים ע"י אותות השמים ועל שם שפעמים הרבה
 שהם מכוצים קורין אותם צדים • שאני מחליף השמים שלמעלה וטועין חלו
 העשאלין בהם ולפי שאיננו גנוני צבל היו חזים בכוכבים כמו שהוא חומר (נ"ק מ"ו)
 יעמדו נא וישיעוך הוצרי שמים לכך הוא או' שיפר אותות צדיהם כי אני הוא
 שהפרתי אותות צדי מוצרים : (כו) מקים דבר עבדו • משה : וענת ונלחכיו •
 מלאך אחד חומר ליעקב ישראל יהיה שמך (ראשית ל"ג) וקיימתי דבריו
 אף כאן חקיים ענת נביאי האומר על ירושלים תושב : (כז) האומר לגולה
 חרבי • האומר לצבל התיצטי : ונהרותיך חוביש • לפי שהיא יושבת על נהרות
 מדרמה הריגת אוכלוסיה ליוצא נהרות : (כח) רועי • מלך שלי :

מה (א) למושיחו

ב א ו ר

סודו משיחיה , ונהרותיה ייבשו , מלאך מים , וזה רמז על נחמון כורש מלך פרס , שהוא
 לבד את עיר מלכה המפוארה הזאת , בנהלו את מימי הנהר הרחק מן העיר , ובא צינשה
 עם כל מחנהו , כנודע • וראה בספר ירמיהו (נ' ל"ח , נ"א ל"ג) • (כח) האומר
 לבורש רועי • דאמר על כורש , למתן ליה מלכו • (הכשדי) • וכל חפצי ירושלים • צבל
 ובירושלים • (רד"ק) • והיכל חוסד • הנה נמצא היכל זכר ונקבה , כי נמצא (עזרא ג' ו"ו) ,
 והיכל ה' לא יוסד , ואפשר , כי התי"ו תי"ו הנוכח , ואמר תוסד , כי צמי כורש לא עשו
 אלא היסוד , כי צבלו העמונים את מלאכתם , והיתה בטלה עד שנת שמים לדריוש • (הכ"ל) •
 ואנכי חרמתי אלת תוסד בלשון נוכח , כי נמלך הוא בלשון אשכנז •

מה (א) למושיחו